

Almásy György

(1867-1933)

Közép-Ázsia kutatója

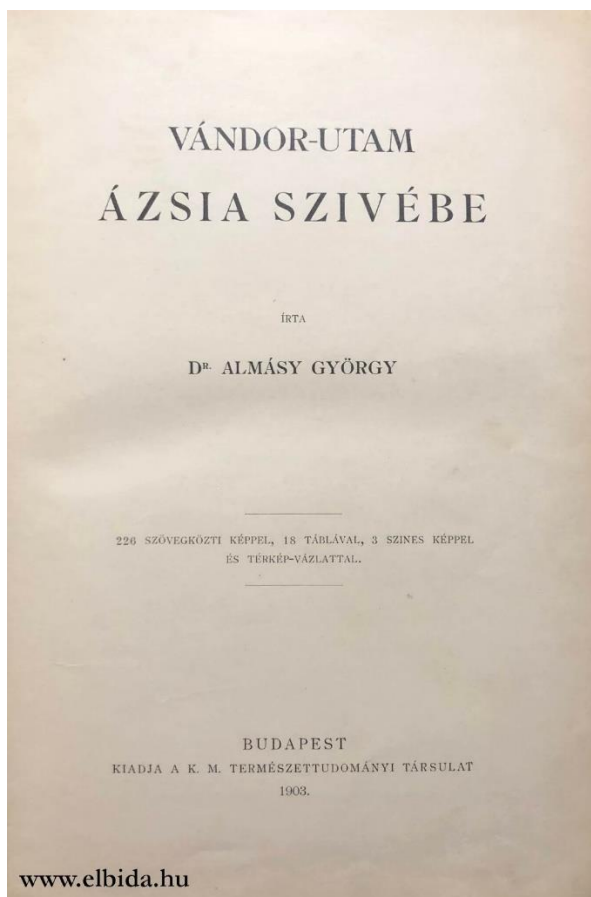

Apja, Almásy Ede, alapító tagja volt a Magyar Földrajzi Társaságnak. Kezdetben az állattan és azon belül is az **ornitológia** érdekelte. **Könyve jelent meg Chernel István neves madártani kutatóval társszerzőként.** 1897-ben **első komolyabb utazását Dobrudzsába és a Duna-deltájába tette** madártani megfigyelésektől vezérelve, ahonnan értékes állattani gyűjteménnyel tért haza.

1900-ban utazott először Közép-Ázsiába. Budapestről a Dunán, keresztülhajózták a Fekete-tengeren, ahonnan vonattal folytatták útjukat Taskentbe. Bejárták az Ili folyó környékét, az Iszik-köl tó keleti vidékét, a **Tien-san addig ismeretlen harmadik, déli hegyláncát.** **Itt elsősorban a gleccsereket tanulmányozta.** Útjának **zoológiai eredménye mintegy 20 000 gyűjtött állat (nagyobbrészt madár), köztük nem egy új faj volt.** Emellett néprajzi tárgyakat is hozott magával. Ez az útja hozta el számára az elismerést, de nem a zoológiai megfigyelései, hanem a **pontos és szemléletes néprajzi leírásai** miatt, mely a **kirgizek és a kazakok mindennapi életéről** szól. Elsőként adott hírt a „szürtökről”, a Tien-San magas fennsíkjairól.

1906-i második ázsiai útján Kína északi részének földrajzi, földtani, meteorológiai, néprajzi és gazdasági viszonyait tanulmányozta. Ezen az úton részt vett a fiatal Prinz

Gyula is, de nem értették meg egymást, világlátásuk eltért így útjaik hamarosan elváltak és külön-külön tettek értékes megfigyeléseket. Almásy erről az útról nem, míg Prinz Gyula *Utazásaim Belső-Ázsiába* című könyvében szemléletes leírását adott. Utolsó útról Almásy csalódottan érkezett haza, ettől fogva visszavonulva élt grazi birtokán.

Fontosabb művei

Madártani betekintés a román Dobrudzsába. Budapest, 1898

Utazásom orosz Turkesztánba. Budapest, 1901

Vándor-utak Ázsia szívébe. Budapest, Természettudományi Könyvkiadó-vállalat, 1903

Almásy György–Csörgey Titusz–Schermann Szilárd: Chernelházi Chernel István élete és működése

Bakerné Sass Flóra

(1842–1916)

Magyar nő a Nílus forrásvidékén

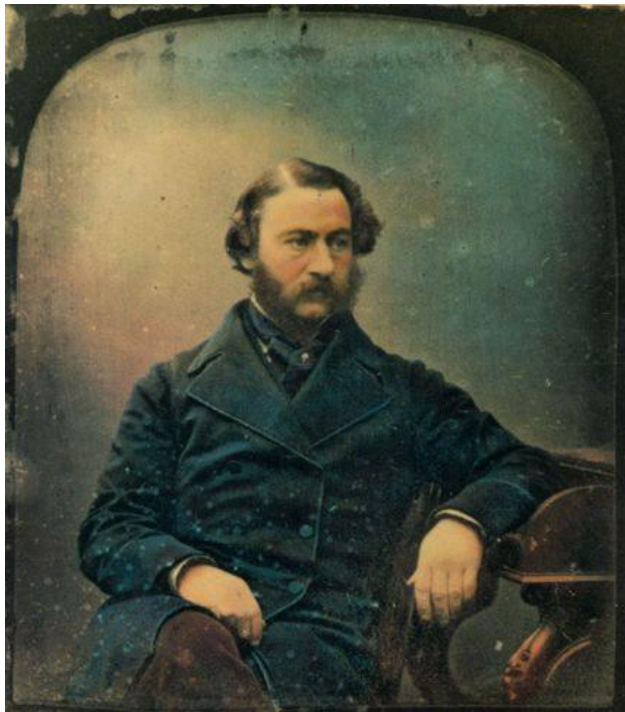

Sass Flóra varázslatos szépségű magyar felfedezőnő volt, a XIX. század második felében járta Afrikát férje, Samuel White Baker oldalán.

Sass Flóra születési évét csak megmaradt halotti anyakönyvi kivonatából ismerjük. Erdélyben jött a világra, s mindössze hatéves volt, amikor szüleit 1848-ban a magyarok ellen felbujtott oláh parasztok meggyilkolták. A kislány életét román dajkája mentette meg. Később az árvát egy jószívű örmény család vette magához, s innen ered az időnként használt, Finnián családneve. „Második apja” Bem tábornok seregében, őrnagyi rangban szolgált az erdélyi hadjárat során, ezért a szabadságharc leverését követően török földre menekült. Magával vitte Sass Flórát és dajkáját is.

Nélkülözésekben és megaláztatásokban bővelkedő esztendőket következtek. A szultán birodalmában hivatalosan tiltott, de a valóságban virágzó leánykereskedelem áldozataként a szép szőke lányt áruba bocsátották 1859 januárjában a vidini rabszolgapiacon. Ekkor történt, hogy egyik útja alkalmával Samuel White Baker a Dunán a jég fogságába került, s így kénytelen volt partra szállni. A fiatal rabnő megtetszett az angol mérnöknek. A mérnök felesége sárgalázban hunyt el korábban, négy gyermeket hagyva

maga után. **Baker megvásárolta Sass Flórárt, s mielőtt visszatért volna családjához Angliába, egy afrikai utazást tervezett.**

Samuel Baker 1857 körül

Akkoriban a Nílus forrásának felkutatása a Brit Királyi Földrajzi Társaság egyik legfontosabb feladatává vált, melyhez komoly államérdekek kapcsolódtak. Kudarok és tragédiák szegélyezték ezeket a törekvéseket, ám **Samuel Baker nem tudta lebeszélni a szerelmes fiatal nőt arról, hogy megossa vele Afrika minden veszélyét, s kövesse egy kiszámíthatatlan élet rögzös ösvényein.** A rendhagyó utazásról több mint egy évszázad múltán előkerült naplója tanúskodik.

A törökországi Vidin erődje

1864. március 14-én úgy vélték, sikerült megfejteniük a Nílus eredetének évezredes titkát. A feledhetetlen napot Baker így írta le:

„A pillanat nagyszerűségét lehetetlen leírnom. Ötszáz méter magasan álltam a tó tükre fölött, és a meredek gránitszirtről boldogan tekintettem le a vágyva vágyott tüneményre, arra az óriási tartályra, amelynek vize Egyiptomot öntözi, népét táplálja, arra a nagy forrásra, amely annyi ideig elrejtőzött milliók szeme elől. A nagyszerű látvány magával ragadott. Feleségem, aki olyan nagy odaadással kísért, az oldalamon állt, halványan, kimerülten, összetörten. Megtaláltuk a Nílus nagy víztartó medencéjét.”

Felfedezték a Nílus egyik forrástavát, amit Albert-tónak neveztek el. Felfedeztek egy vízesést is, amely az Albert-tó előtt található a Níluson. Ezt Murchison-vízesésnek nevezték el.

Az utazás és a sikeres visszatérés elismerést, megbecsülést hozott a házaspár számára. A társasági élet vastörvényei azonban megnehezítették az életüket. Az immár Sir Samuel Baker kora egyik legmegbecsültebb felfedezője lett, a szigorú előírások azonban nem tették lehetővé, hogy bemutathassa feleségét az udvarnál, Flóra kimagasló érdemei ellenére sem.

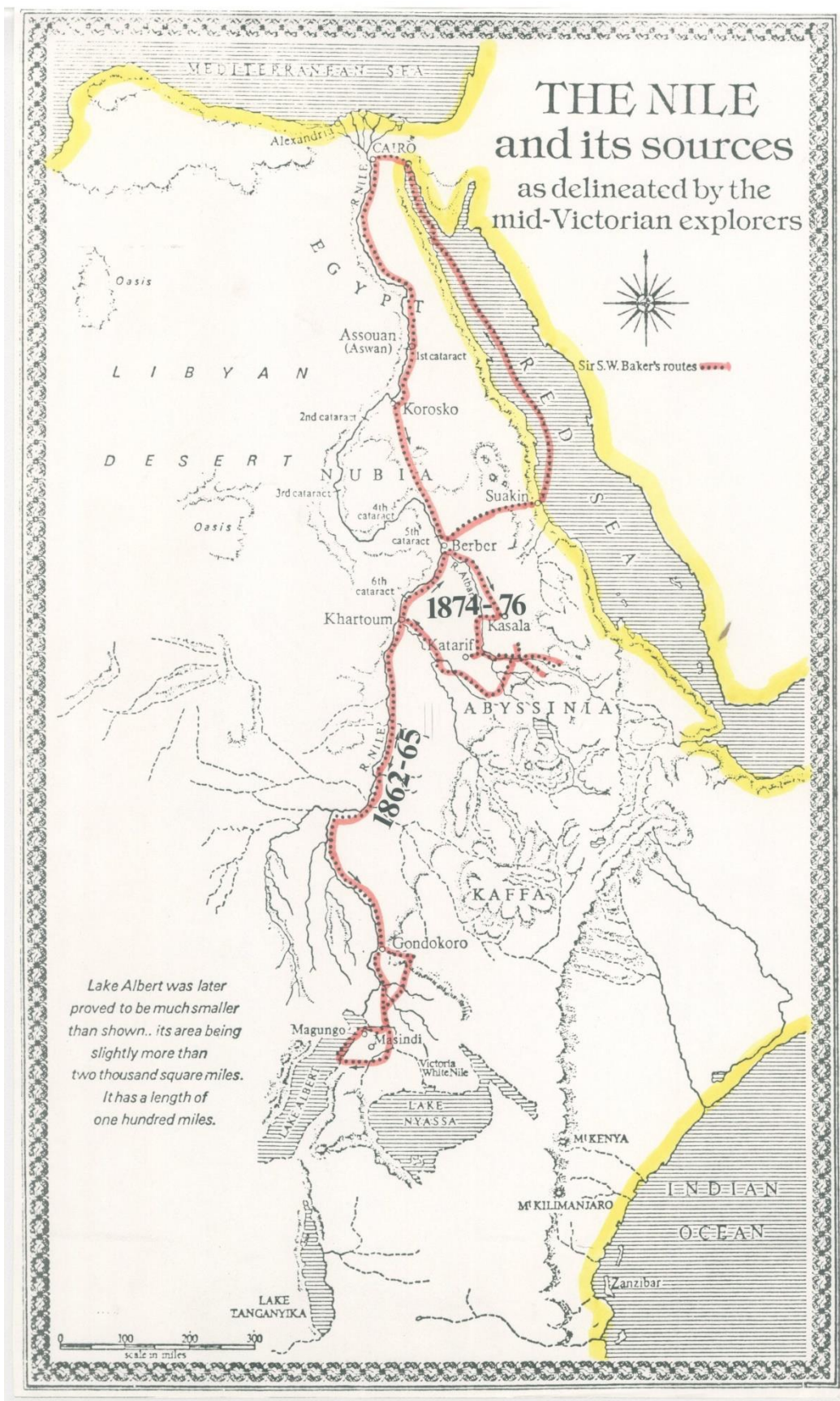
Második afrikai útjukra az egyiptomi kedive (török helytartó) megbízásából került sor. Baker azt a feladatot kapta, hogy számolja fel a Nílus mellékén a rabszolga-kereskedelmet. A rabszolgakereskedelem jeleivel több helyen is találkoztak. Előfordult, hogy

a helyi kormányzó is összejátszott az emberkufárokkal, s csak a véletlen segített, hogy áldozataik megmenekülhettek.

A házaspár második utazásának eredményeként olyan intézkedések születtek, melyek sikeresen szorították vissza a rabszolgakereskedelem borzalmait. Az Afrikában töltött évek után a Baker házaspár visszatért Nagy-Britanniába.

Sass Flóra **második útjukon készített naplója igen jelentős alkotás.** Belső szemlélőként, és férje iránti szeretettel írta a sorokat. Mégis **hiteles képet ad a XIX. századi afrikai gyarmatosító módszerekről, körülményekről.**

Felfedezéseik színhelyén, Afrikában a bennszülöttek sokáig szeretettel emlegették Samuel Bakert és feleségét, Sass Flórát, akiknek a szabadságukat köszönhették. Emin pasa 1890-ben írt levelében megemlíti, hogy **a bennszülöttek gyakran emlegetik Sass Flórát, akinek a Myadue, azaz Hajnalcsillag nevet adták.**

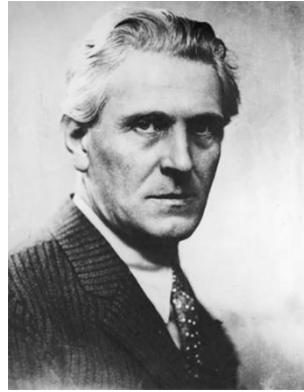

Samuel Baker és Sass Flóra afrikai útjai

Baktay Ervin

(1890-1963)

Író, művészettörténész, indológus,
a Földgömb szerkesztője

Nővére Londonban tanult, énekesnői pályára készült. Megismerkedett egy pandzsábi szikh nemessel, Szerdár Umrao Szinghgel, akihez hamarosan feleségül ment. Ez a családi kapcsolat erősítette meg Baktay érdeklődését a Kelet rejtelmes világa iránt. Már indiai utazását megelőzően megismerkedett a függetlenségi mozgalom atyja, Mahatma Gandhi és Rabindranath Tagore, a híres bengáliai költő és filozófus eszméivel.

Céltudatos és módszeres felkészülés után született meg benne az elhatározás, hogy ellátogat a Himalája tövében elterülő varázslatos szubkontinensre, mely olvasmányélményei, és emberi találkozásai alapján esztendőök óta szinte mágnesként vonzotta.

Baktay nővére és sógora meghívására indult el Indiába, 1926. június 1-én. Vibráló, nyüzsgő, áttekinthetetlenül zavaros világba csöppent, de a családi kapcsolatok, valamint angol nyelvtudása átsegítették a kezdeti nehézségeken. Szembesült a gyarmati India hajléktalanul utcán élő szegényeinek borzalmas nyomorával, de bepillantott a dúsgazdag maharadsák palotáinak káprázatos pompájába is. Hamar elsajátította a hindi nyelvet, s ez lehetővé tette, hogy közvetlenül társalogjon a legkülönbözőbb társadalmi osztályokhoz tartozó emberekkel.

Első kézből, személyes tapasztalatok alapján ismerhette meg a Himalája eldugott völgyeiben élő buddhisták vallási türelmét, Kasmír és Bengália mohamedánjainak elszánt fanatizmusát, Dél-Indiában a hinduizmus tanításait a reinkarnációról és a béklyókat, valamint védelmet egyaránt jelentő kasztrendszer rejtelmeit. Csillapíthatatlan

kíváncsiságát intenzív utazásai során próbálta kielégíteni. Minden érdekelte, a műemlékektől a kézműves műhelyekig, a templomoktól a halászkunyhókig, a fesztiváloktól a hagyományos ünnepekig.

Tapasztalatait szerette megosztani másokkal, akiknek nem adatott meg, hogy ízelítőt kapjanak India varázslatos tündérvilágából. Hazaküldött hírlapi cikkei révén már akkor ismerték a magyar olvasók, amikor ő a heves monszunesők öntözte Hindusztáni-alföldön járta a sáros, posványos utakat, vagy a festői Kasmír hegyvilágának sziklabércei között barangolt.

Utazásainak fedezetét – nem hétköznapi módon – saját erőből teremtette elő. Gazdag maharadzsák udvarában készített portréi eladásából fedezte életfenntartását, s a költséges expedíciót a Himalája zord hegybirodalmában.

Eljutott Gudzsarát földjére és **meglátogatta lakóhelyén Mahatma Gándhit**, aki az újjászülető India igazi szellemi fővárosának tekintett Ahmedávádban élt. Baktay levélben kért találkozót India szellemóriásától, aki személyesen fogadta a magyar utazót. Ő volt az a magyar utazó, aki személyes tapasztalatok alapján formálhatott véleményt az egész indiai nép sorsára legnagyobb hatást gyakorló nemzeti mozgalom bölcsőjéről.

Súlyos malária betegségtől gyötörve, csigolyatörés fájdalmaitól szenvedve járta be a Nyugati-Himaláját, hogy Kőrösi Csoma Sándor nyomdokait kövesse. **Zanglában és Phouktálban azonosította és kő emléktáblával jelölte meg Kőrösi Csoma Sándor munkásságának helyszíneit.** Nyugat-Tibet ösvényein szerzett élményeiről *A világ tetején* című művében számolt be.

Hazatérése után a *Földgömb* című folyóirat szerkesztőjeként, majd a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum munkatársaként dolgozott.

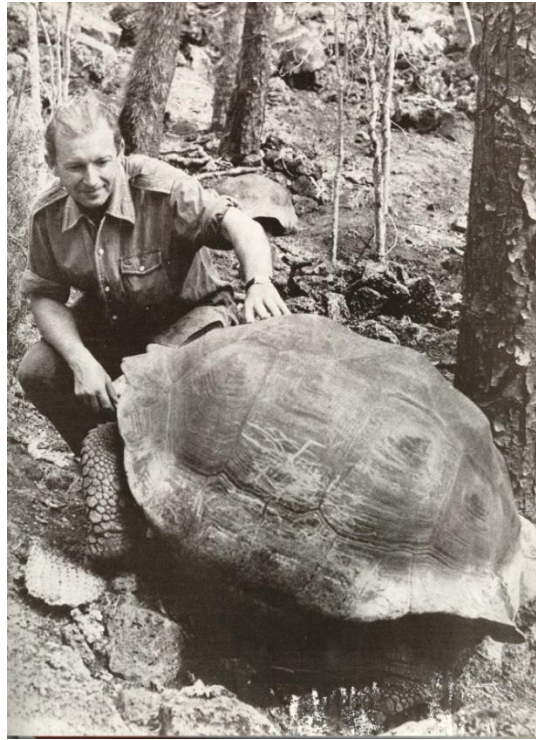
A második világháború után megélte a mellőztetés keserűségét, de alkotókedve nem sorvadt el. India művészetéről írt magyar és német nyelvű nagy monográfiája jelentős elismerést eredményezett.

Az indiai kormány meghívására 1956-ban ismét álmai földjére léphetett. Feleségével, Aiditivel részt vehetett a buddhisták világkongresszusán, ahol előadásaival nagy sikert aratott. Több alkalommal fogadta Dzsavaharlál Nehru, India miniszterelnöke, aki tőle kapott hiteles tájékoztatást az 1956-os magyar forradalom kitörésének okairól és előzményeiről.

Balázs Dénes

(1924–1994)

' nyomában a Föld körül - 3276 expedíciós nap

Balázs Dénes egy galápagosi óriásteknőssel

Dr. Balázs Dénes (1924–1994) **karsztkutató a Magyar Földrajzi Múzeum alapítója** a magyar geográfia egyedülálló, rendkívüli akaraterővel megáldott személyisége volt. **A székely származású kutató Kőrösi Csoma Sándort tekintette példaképének.**

Székely (kászonimpéri) származású apa és rimaszombati származású anya gyermekeként született Debrecenben 1924-ben. Már fiatalon vonzotta a természet megismerése, és 1942–1943-ban két nagy kerékpártúrát tett az akkori Magyarországon, melyek során 5200 kilométert biciklizett, és eljutott többek között Székelyföldre is, meglátogatva az apai rokonságot.

1943-ban a Debreceni Dohánygyárban kezdett dolgozni, majd 1944-ben behívták katonának. A frontszolgálatot sikerült elkerülnie, de hamarosan szovjet hadifogságba esett és három évig végzett kényszermunkát a szumgaiti munkatáborban.

Hazatérve a Kőbányai Dohánygyárban dolgozott, ezért édesanyjával együtt Érdligetre költözött. Budapesten kapcsolódott be a Kinizsi Sportkör természetjáró mozgalomba. **1954-ben húsfőnyi csapatával feltárta az Aggteleki-karsztvidéken, az Égerszög közelében**

levő Szabadság-barlangot. 1957-ben a Vecsembükki-fennsíkon kutatott, majd a következő évben a Mészégető-zombolyt tárta fel nyolc fős kutatócsoportjával. 1956 januárjában megindította a háború utáni első barlangászati folyóiratot, Karszt- és Barlangkutatási Tájékoztató néven.

1959–1962 között esti tagozaton elvégezte az ELTE földrajz szakát. Ezt követően **Balázs Dénes** már nem csak hazai, hanem külföldi karsztterületek kutatását is végezte. Adatokat gyűjtött a karsztok földrajzi elterjedéséről és fajtáiról egy majdani karsztleltárhoz. Expedíciós útjainak száma harminc év alatt 14 volt, összesen 3276 nap. **Mintegy százharminc országban járt, csaknem egymillió kilométert utazott.** Az utazás azonban a kommunista rendszer időszakában nem volt egyszerű. Útlevéhez jutni csak külön engedéllyel lehetett és mindenkinek megszabott valutakerete volt, ami igen szűkös megélhetést biztosított volna Balázs Dénes számára utazásain. Azonban Balázs Dénes szakmai kapcsolatai révén, illetve a **külföldön élő magyarok felkutatásával nagyon leleményes módon tudott eljutni távoli helyekre.** Így vált lehetségessé, például, hogy Amerikát Alaszkától a Tűzföldre öt dollárral a zsebében járta be.

Karszt kutatásainak egyik legjelentősebb területe a Dél-kínai-karsztvidék volt, ahová volt alkalma kétszer is eljutni (három évtized különbséggel) és ahol számos barlang feltérképezése az ő nevéhez kötődik. Kína mellett a világ számos karsztterületére sikerült még eljutnia: a Közel-Kelet, Indonézia, a Fülöp-szigetek, Srí Lanka és Madagaszkár karsztos vidékeit is bejárta.

Dél-kínai karsztvidék, ahová Balázs Dénes kétszer is eljutott

A világot járva azonban nem csak karsztterületekre jutott el. **A karsztokon kívül tanulmányozta a vulkanikus képződményeket, a Föld sivatagjait és őserdei vidékeit. Négy kontinens sivatagában járt, melyek közül a Magyar-Lengyel Szahara-expedíció volt a legeredményesebb.** Az 1967–1968-ban szervezett négytagú expedíció tagjai (Balázs Dénes, Csekő Árpád, Martinovich Sándor, Dobieslaw Walknowski) egy lengyel kamionnal szelték át a Szaharát Tripolitól Fort Lamyig. Az expedíció során megfigyelte a sivatagok felszínformáit, méréseket végeztek, eljutottak a Bardai-oázisba és a Tibeszi-hegységbe is. Majd Doualában kettévált a csapat. Balázs Dénes Csekő Árpáddal tovább folytatta a tanulmányutat, és sikeresen bejárták Kelet-Afrika országait. Ekkor lehetett részese Balázs Dénes a fang törzs m’biri szertartásának, melyen nem törzsbéli ember csak nagyon ritkán vehetett részt.

Az expedíció által felkeresett Bardai-oázis

Amazónia című művében, már 1987-ben felhívta a figyelmet az őserdők mérhetetlen pusztítására. Többször is járt őserdei területeken, melynek során az addig igen vadnak és

veszélyesnek vélt amazonasi waika törzset is felkereste. Elsőként számolt be magyar nyelven életmódjukról cikkekben, könyvben.

Az amazonasi őserdő irtása

Két Föld körüli utazást is tett Balázs Dénes. Első világkörüli útja során **1977–1978-ban** eljutott Grönlandra, majd Venezuelába. Ezután a közép-amerikai földhíd országait járta végig, majd Új-Zéland és Ausztrália következett. **1984–1985-ben második Föld körüli útja** során érintette a Kanári-szigeteket, Kanadát, majd újra bejárta Dél-Amerikát. Ezután Új-Zéland, majd Új-Kaledónia, Vanuatu és a Salamon-szigetek következtek és újra ellátogatott Új-Guineára is.

27 könyvből öt idegen nyelven is napvilágot látott. Szakcikkeinek, kisebb írásainak száma megközelíti a hatszázat. Aktív tagja volt a Magyar Földrajzi Társaságnak és alapítója a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak. **Kiemelkedő alkotásai: Galápagos (1973), Pápua Új-Guinea (1976), Ausztrália, Óceánia, Antarktisz (1978), A sivatagok világa (1982), Amazónia (1987), Az őserdők világa (1990) és A Húsvét-sziget fogságában (1993). Ő szerkesztette a Magyar utazók lexikonát (1993).**

Több évi előkészítő munka után **1983-ban Érden megalapította a Magyar Földrajzi Múzeumot, elkészítette az első állandó kiállítást.** Elindítója és szerkesztője volt 1961-től a Karszt és Barlang, valamint 1985-től a Földrajzi Múzeumi Tanulmányok című szaklapoknak. **A Magyar Földrajzi Társaság és a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat társelnökévé választotta,** s több kitüntető éremmel ismerte el munkásságát. Érden hunyt el 1994. október 19-én. **Halála után, 1995-ben adták ki Életem – utazásaim című memoárkötetét,** műveinek bibliográfiájával.

Balázs Dénes a Húsvét-szigeten

Balázs Dénes utazásai során értékes közet-, növény- és állattani gyűjtést is végzett (számos új talaj- és barlanglakó fajt fedeztek fel a hazaküldött mintákban), de számos néprajzi tárgyat is gyűjtött és mindenfelé kutatta a magyar utazók és földrajzkutatók emlékeit. **Az összegyűjtött értékes anyagok alkották a Magyar Földrajzi Múzeum gyűjteményének alapját, melynek megalapítását végül 1983-ban engedélyezték.** A múzeum évkönyve a Földrajzi Múzeumi Tanulmányok életre hívása is az ő nevéhez fűződik.

A Balázs Dénes által alapított Magyar Földrajzi Múzeum épülete

A piros hátizsák, mely Balázs Dénes expedícióinak hű társa volt

